

NGUYỄN ÁI QUỐC — NGƯỜI KHAI PHÁ NHỮNG CON ĐƯỜNG ĐƯA CHỦ NGHĨA MÁC — LÊNIN VÀO VIỆT NAM

PHẠM XANH

Sau khi đã tìm được con đường cứu nước đúng đắn cho dân tộc mình, Nguyễn Ái Quốc đã xúc tiến những hoạt động thực tiễn nhằm mở những con đường đưa dân chủ nghĩa Mác-Lênin vào Đông Dương, trước hết là Việt Nam.

Trước tiên, đó là *con đường từ nước Pháp*. Con đường này từ trước đến nay đã được các nhà nghiên cứu đề cập đến khá nhiều. Ở đây chúng tôi chỉ xin lưu ý tới *mốc thời gian* mở đầu và xác định rõ hơn một vài đặc điểm của nó. Thời gian hoạt động của Nguyễn Ái Quốc trên đất Pháp bao gồm thời kì tìm đường và thời kì hoạt động truyền bá — Như vậy, thời kì hoạt động truyền bá chủ nghĩa Mác-Lênin của Người chỉ là một giai đoạn trong toàn bộ thời gian Người sống và hoạt động trên đất Pháp. Hơn thế nữa hoạt động truyền bá phải gắn với *những phương tiện* mà Nguyễn Ái Quốc đã sử dụng. Do vậy, mốc thời gian mở đầu cho việc truyền bá chủ nghĩa Mác-Lênin về nước của Người không sớm hơn sự xuất hiện của tờ « *Le Paria* » (Người cùng khổ), tức là ngày 1-4-1922 là tờ báo do Người sáng lập. Lẽ đương nhiên điều đó không loại trừ khả năng Nguyễn Ái Quốc đã sử dụng phương tiện báo chí sớm hơn. Chẳng hạn, trên « *Le Revue communiste* (Tạp chí cộng sản) số 14 tháng 4 năm 1921 đã đăng bài « *Đông Dương* » của Nguyễn Ái Quốc. Ở đây chúng tôi muốn nói đến sự xuất hiện của tờ *Le Paria* như là cái mốc mở đầu cho hoạt động truyền bá chủ nghĩa Mác-Lênin của Nguyễn Ái Quốc, vì nó là diễn đàn của các dân tộc thuộc địa và dành cho nhân dân các nước thuộc địa, trong đó có Việt Nam. *Vết công cụ tuyên truyền đó, những tư tưởng của Nguyễn Ái Quốc đã đến với nhân dân ta một cách thường xuyên hơn, có hệ thống hơn* (không kể trên các tờ báo khác, chỉ riêng tờ *Le Paria* đã có 31 bài kí tên Nguyễn Ái Quốc). Có thể nói, Nguyễn Ái Quốc đã sử dụng báo chí, đặc biệt là tờ *Le Paria* làm phương tiện « gieo hạt giống giải phóng » trên mảnh đất mà chủ nghĩa tư bản thực dân độc ác đã dọn sẵn. Nếu xét nội dung tất cả những bài viết của Người đăng trên báo xuất bản ở Pháp, sau đó bí mật gửi về Đông Dương, một điều dễ nhận thấy là: Phần lớn những bài viết đó nhằm tố cáo, bóc trần bộ mặt thật của chủ nghĩa thực dân Pháp và bè lũ địa chủ — phong kiến bản xứ trước dư luận trong và ngoài nước, qua đó mà *thức tỉnh* nhân dân bị áp bức bóc lột vùng dậy chiến đấu. Như chúng ta đều biết logic tư duy — hành động của con người thường diễn ra theo con đường: *thức tỉnh — lựa chọn — hành động*. Vậy thì đề hướng hoạt động của con người và mục đích của mình trước hết phải *thức tỉnh*. Nói một cách khác, *thức tỉnh* là giai đoạn đầu, tất yếu trong hoạt động tư duy hành động của con người. Sự tác động

ủa Nguyễn Ái Quốc cũng bắt đầu từ điểm xuất phát đó — từ sự thức tỉnh. Đầu giai đoạn này có ngắn nhưng cần phải có vì không có sự mở đầu này thì sẽ không bao giờ có giai đoạn lựa chọn hành động tiếp sau đó. Vì thế, sẽ là sai lầm nếu coi những hoạt động truyền bá chủ nghĩa Mác-Lênin từ Pháp là con đường gián tiếp như một số nhà nghiên cứu đã chủ trương. Vả lại, cách gọi đó hoàn toàn không thích hợp khi ta xét toàn bộ những hoạt động truyền bá chủ nghĩa Mác-Lênin của Nguyễn Ái Quốc với tính cách là một quá trình, một chỉnh thể thống nhất ở Pháp — Liên xô — Trung quốc — Xiêm. Trên ý nghĩa đó, một lần nữa chúng tôi xin nhấn mạnh là hoạt động truyền bá tư tưởng vô sản của Nguyễn Ái Quốc ở Pháp là thời kì mở đầu, tất yếu nhưng còn ở cấp độ thấp nếu xét về chất, do những điều kiện lịch sử cụ thể ở thời kì này qui định.

Tháng 6 — 1923 Nguyễn Ái Quốc rời Pháp đi Liên Xô dự Đại hội lần thứ 5 Quốc tế cộng sản. Song chuyến đi của Người không chỉ dừng lại ở mục đích đó. Theo chúng tôi, một mục đích khác không kém phần quan trọng nữa là: *mở con đường mới từ Quốc tế cộng sản, từ Liên Xô đưa chủ nghĩa Mác — Lênin đến thắng Việt Nam*. Đáng tiếc là, từ trước tới nay các nhà nghiên cứu tiêu sử Hồ Chí Minh chưa làm sáng tỏ mục đích này. Chính Nguyễn Ái Quốc đã đề lộ điều đó trong một lá thư gửi các bạn chiến đấu ở Pháp: « Đối với tôi câu trả lời đã rõ ràng: trở về nước, đi vào quần chúng, thức tỉnh họ, tổ chức họ, đoàn kết họ, huấn luyện họ, đưa họ ra đấu tranh giành tự do, độc lập » [1]. Hơn nữa, chuyến đi Liên Xô của Nguyễn Ái Quốc rất khớp với những dự định của Quốc tế cộng sản về công tác tuyên truyền. Như ta biết, từ năm 1920 các cơ quan chỉ đạo tuyên truyền cộng sản đã được thành lập ở Hải Sâm Uy, Tasoken và đã vạch ra kế hoạch tổ chức những trung tâm tuyên truyền tại Thượng Hải, Sài Gòn, Tân Gia ba... và đã ứng cử cán bộ đến những nơi đó để tìm hiểu, tuyên truyền và tổ chức các cơ sở nhưng chưa có kết quả, trừ hoạt động của đồng chí G.N.Voitincki tại Thượng Hải. Những bức điện mật, những bản thông tư của các nhà đương cục Nam Kỳ họ ta biết rõ điều đó. Chẳng hạn, bức điện mật ngày 8-9-1920 của các nhà chức trách ở Nam Kỳ đã báo cáo với cấp trên là hiện nay họ đang theo dõi một số người Nga vừa tới Sài Gòn, trong đó có một người tên là Antrônícôpxki. Những người này, theo sự điều tra của Sở Liên phóng, chắc chắn là đảng viên cộng sản. Hai tháng sau, một bản thông tư đề ngày 9-11-1920 cũng của nhà chức trách Nam Kỳ đã loan báo cho các địa phương rằng, hai người Nga, đảng viên cộng sản vừa đến Sài Gòn hoạt động, đã bị trục xuất [2].

Công việc tuyên truyền của Quốc tế cộng sản ở Đông Dương chưa có kết quả và sự xuất hiện của Nguyễn Ái Quốc, một người Đông Dương tại Hội nghị đồng dân quốc tế lần thứ nhất ngày 13-10-1923 tự thân đã là sự khởi đầu cho một ý định công tác mới của Quốc tế cộng sản và của chính Nguyễn Ái Quốc. Sự sụp đổ đó dẫn tới kết quả là 3 tháng sau đã xuất hiện một văn kiện lịch sử quan trọng bằng tiếng Việt của Quốc tế cộng sản gửi những người lao động Việt Nam, những dòng đầu tiên trong văn kiện đó là:

« Quốc tế Lao nông hội kính cáo
Nhờ hô của hội « Quốc tế cộng sản »
Mặc tư khoa, 27-1-1924... »

Văn kiện này đã đến được với nhân dân ta. Viện Bảo tàng cách mạng Việt Nam đã sưu tầm được văn bản gốc này và trưng bày tại viện từ ngay đầu mở

cửa. Và một điều lí thú nữa là trên tờ « *Le Courier de Hai Phong* » (Điện tín Hải Phòng) năm 1930, có đăng lại văn kiện trên với lời ghi như sau: « Người ta đã nói nhiều lần rằng những phong trào đã làm cho Đông Dương đầm máu trong những tháng vừa qua là do việc tuyên truyền cộng sản và bôn-sê-vich đã bắt đầu diễn ra từ nhiều năm nay, để giúp các bạn tài liệu tham khảo chúng tôi thấy nên nêu lại tài liệu dưới đây mà báo « *Le Courier de Hai Phong* » đã đăng cách đây 6 năm, trong số ra ngày 9-8-1924 ». Như vậy, qua tờ báo trên ta được biết nhất 7 tháng sau khi xuất hiện, văn kiện quan trọng của Quốc tế cộng sản đã đến được với nhân dân ta, do đó lần đầu tiên tiếng gọi của Quốc tế cộng sản đã đến trực tiếp với chúng ta, bằng ngôn ngữ chúng ta. Một điều chắc chắn là chính Nguyễn Ái Quốc đã mở ra con đường đó, bởi vì trước Nguyễn Ái Quốc chưa từng có một người Việt Nam tới Liên Xô. Tiếp đó, vào dịp chống chiến tranh đế quốc 1-8-1924 xuất hiện tiếp lời kêu gọi của Quốc tế cộng sản gửi nhân dân Việt Nam cũng bằng tiếng Việt: « Tháng tám năm nay nhớ đến tháng tám mười năm trước, bên Tây bắt đầu đánh nhau. Mọi rợ quá anh em ơi! Quân dã man! Chúng nó cắn nhau hàng triệu hàng muôn chỉ vì giành nhau miếng đất đồng tiền, nhà là giành lấy thuộc địa để đi ăn cướp dân ta ».

Tại Moxkva, ngoài việc cùng với Quốc tế cộng sản soạn thảo những lời kêu gọi bằng tiếng Việt gửi về nước, Nguyễn Ái Quốc còn viết hàng loạt bài gửi các báo chí ở Pháp như *Le Paria* (Người cùng khổ), *L'Humanité* (Nhân đạo), *La vie ouvrière* (Đời sống công nhân), gửi cho Tạp chí Quốc tế cộng sản *Correspondance internationale* (Thư tín quốc tế) cho các tờ báo xô viết. Và cũng tại đây Người đã dành phần lớn thời gian biên soạn xong hai tác phẩm quan trọng: *Bản án chế độ thực dân Pháp*; *Trung Quốc và thanh niên Trung Quốc* [3]. Tất cả những công trình hoàn thành ở Moxkva đã định hướng cho nhân dân Việt Nam hướng tới cách mạng tháng Mười, Quốc tế cộng sản và Lênin vĩ đại. Nét khác biệt về chất ở thời kì này với thời kì trước là ở chỗ nếu như ở thời kì *Paria* nội dung chủ yếu của phần lớn những bài viết của Người nhằm thức tỉnh thì ở thời kì Moxkva nội dung chủ yếu của những tác phẩm của Người là *định hướng cho cuộc vùng dậy tương lai của nhân dân ta tới cách mạng tháng Mười vĩ đại*.

Tháng 11 – 1924, Nguyễn Ái Quốc đến Quảng Châu, trung tâm cách mạng của Trung Quốc lúc đó, nơi đóng Bộ phương Đông của Quốc tế cộng sản. Người được chọn bổ sung cho phái bộ Bô-rô-đin vì một vài lí do. Theo Charles Fenn, có ba lí do: thứ nhất, vì Người dường như là một chuyên gia về các công việc Viễn Đông; thứ hai, vì Người nói được tiếng Quảng Đông; thứ ba, điều quan trọng nhất, Người có thể tổ chức được phần đông người Việt Nam ở miền nam Trung Hoa [4]. Tại Quảng Châu, với điều kiện thuận lợi của nó, Nguyễn Ái Quốc đã bắt tay thực hiện những trọng trách của Quốc tế cộng sản giao cho: *mở con đường mới đưa chủ nghĩa Mác – Lênin về nước*. Con đường mới mở này khác với những con đường trước không chỉ ở khoảng cách không gian, mà chính ở những điều kiện mới về chất mà những con đường trước đó và điều kiện lịch sử Trung Quốc lúc đó tạo ra cho nó. Và cũng chính hoàn cảnh mới ấy đã quy định những phương thức hoạt động ở thời kì này. Do vậy, Nguyễn Ái Quốc không dừng lại ở những phương thức đã có mà dùng nhiều phương thức phong phú hơn như thành lập các tổ chức cách mạng, mở các lớp huấn luyện, thực chất là tạo ra *những phương tiện tuyên truyền sống*. Như ta biết, từ tháng 6-1924 Người cho xuất bản tuần báo *Thanh niên*, số đầu ra ngày 21-6-1924, đến 5-1925

áo Thanh niên ra được 88 số. Đây là tờ báo tiếng Việt đầu tiên theo khuynh hướng vô sản. Ngoài ra, Tổng bộ Việt Nam thanh niên cách mạng đồng chí hội xuất bản báo *Công nông* từ tháng 12 - 1926 đến đầu năm 1928, báo nguyệt san *Đường cách mệnh* từ đầu năm 1927, nguyệt san *Việt Nam Tiền phong* năm 1927 [5]. Và xuất bản những tập sách nhỏ như *Đường cách mệnh* (1927). Tất cả báo chí, sách vở xuất bản ở Quảng Châu đã theo những con đường bí mật về nước và được tổ chức in lại, phổ biến rộng rãi trong nước. Các hồi kí của các chiến sĩ cách mạng lão thành cung cấp cho ta những chứng cứ cụ thể [6]. Một điều lí thú là trong cuốn *Đường cách mệnh* gốc lưu tại Viện bảo tàng cách mạng Việt Nam, có một tờ giấy rời viết bằng chữ Nôm nói về lai lịch bắt được cuốn sách đó như sau: « Tên con là Phó lí Nguyễn Văn Tôn, xã Hạ Trường xin nộp quan huyện Thanh Hà quyền sách này. Con xin làm đơn trình sau: Bảo Đại năm thứ 5, ngày 29 tháng hai ».

Cùng với chữ kí của y, có chữ « Nhất », chữ « Phụng đệ » và dấu của Tri huyện Thanh Hà.

Tờ trình của Phó lí Hạ Trường xác nhận một điều quan trọng là ngày 29 tháng hai, Bảo Đại năm thứ 5, tức ngày 27-3-1930, y đã bắt được cuốn sách « cấm » tại nơi cư trú của y, đã nộp « tang vật » cùng tờ trình lên quan huyện Thanh Hà và đã được viên quan cấp trên xác nhận. Huyện Thanh Hà, như ta biết là quê của đồng chí Nguyễn Lương Bằng. Vậy những cuốn sách cấm như vậy đã theo con đường từ Quảng Châu về Hải Phòng, cầu đẩu tại ngôi nhà 157c (trên gác II) phố Lê Lợi (xưa là phố Belgique), là trạm giao liên đã được Lí Hồng Nhật tổ chức, đi từ đây phân phát đi các ngã. Một trong những cuốn sách đó đã có mặt ở xã Hạ Trường, như ta đã thấy.

Nếu lúc này chỉ dừng lại ở những phương tiện thường dùng ở các thời kì trước sẽ không đầy mạnh được hoạt động truyền bá tư tưởng mới vào Việt Nam. Do vậy, Nguyễn Ái Quốc đã sử dụng những hình thức cao hơn: đào tạo và tổ chức đội ngũ những người tuyên truyền. Từ năm 1925, Người tổ chức các lớp huấn luyện cho thanh niên yêu nước Việt Nam đang hoạt động ở Quảng Châu. Tháng 8 - 1926 mở lớp huấn luyện đầu tiên cho thanh niên từ trong nước ra. Điều đó có nghĩa là toàn bộ những công việc mà Người tiến hành trước đó đã có kết quả tốt đẹp. Từ đó Người liên tiếp mở nhiều lớp huấn luyện, và đến giữa năm 1927 Người đã đào tạo được khoảng 250 học trò về chủ nghĩa Mác - Lênin. Phần đông sau khi mãn khóa đều được tung về nước thực hiện nhiệm vụ chủ yếu là truyền bá sâu rộng tư tưởng mới trong công nông, thành lập các tổ chức cách mạng và đưa họ ra đấu tranh: một số ít được gửi đi học tại học viện Quân sự Hoàng Phố và Trường Đại học Cộng sản Phương Đông ở Moxkva. Vì thế, một điểm nổi bật ở thời kì này nữa là việc truyền bá chủ nghĩa Mác - Lênin không chỉ do một mình Nguyễn Ái Quốc, mà còn do nhiều người yêu nước Việt Nam - những học trò của Người, thực hiện. Công việc đang trên đà tiến triển tốt đẹp thì tháng 4 - 1927 Tưởng Giới Thạch phản bội, bất ngờ tấn công Đảng Cộng sản Trung Quốc, thủ tiêu những thành quả đã giành được trong cao trào cách mạng những năm 1925 - 1927. Sự biến đó làm cho những người cách mạng Việt Nam đang hoạt động ở đây không còn những điều kiện thuận lợi để tiếp tục hoạt động như trước nữa. Phải có một mảnh đất mới, một cơ sở mới. Và Nguyễn Ái Quốc đã nghĩ đến Xiêm (Thái Lan). Nhưng tại sao lại là Xiêm chứ không phải là một nơi nào khác? Chúng ta đều biết, Việt kiều trên đất Xiêm rất

đông, hơn nữa họ có tinh thần yêu nước, đặc biệt chịu ảnh hưởng của tổ chức cách mạng do Nguyễn Ái Quốc lập ra. Từ năm 1925 chính Người đã cử Hồ Tùng Mậu sang gây cơ sở tại đây. Hồ Tùng Mậu đã cùng với Đặng Thúc Hứa tổ chức một chi bộ Việt Nam Thanh niên cách mạng đồng chí hội trong Việt kiều, tổ chức những trạm giao liên đóng vai trò trạm trung chuyển giữa Quảng Châu và trong nước. Hơn nữa, phòng Nam Á của Quốc tế cộng sản do một người cộng sản Pháp, Hilaire Noulens, lãnh đạo vừa mới được thành lập cũng đặt trụ sở tại Băng Cốc.

Bôrôđin biết trước cuộc đảo chính của Tưởng nên đã kịp báo cho những người cộng sự của mình, trong đó có cả Nguyễn Ái Quốc. Người không theo đoàn Bôrôđin vì còn thu xếp công việc của bản thân và của tổ chức cách mạng. Mãi tháng 5 — 1927 Người mới rời Trung Quốc trên một chiếc thuyền buồm đi Vladivôxtốc, rồi từ đó ngồi tàu hỏa xuyên Xibir về Moxkva. Người ở lại đây công tác một thời gian, đi dự hội nghị chống chiến tranh đế quốc, cho đến mùa thu 1928 mới xuất hiện ở Xiêm với bí danh Chín Thầu. Ở Xiêm Người thường lui tới những địa phương sau đây :

- Bạn Đông Thầm, thuộc phủ Phi Chít.
- Bạn Mạ (tức làng mới).
- Vật xi xa măng thuộc phủ Xakhonakhone.
- Bạn Moóng Bùa, thuộc tỉnh Oudont.
- Noọng Khai [7].

Thời kì Nguyễn Ái Quốc hoạt động ở Xiêm là sự tiếp nối thời kì Quảng Châu bị ngắt quãng vì vậy những phương tiện mà Người đã dùng để truyền bá tư tưởng mới về nước căn bản không khác với thời kì trước đó. Theo sự bố trí của Người, cơ quan huấn luyện của Việt Nam Thanh niên cách mạng đồng chí hội do Đặng Thái Thụyấn phụ trách, đã được chuyển về đây từ trước. Người đã cho xuất bản tờ *Thân ái*, viết và dịch các tác phẩm kinh điển như *Tư bản*, *Chủ nghĩa cộng sản ABC*, *Tuyên ngôn của Đảng cộng sản*, *Ba lẽ công xã*... mở các lớp huấn luyện và tổ chức một hợp tác xã.

Những sự kiện trên đây chứng tỏ rằng : Xiêm là một trong những con đường đưa chủ nghĩa Mác — Lênin về Việt Nam. Và Nguyễn Ái Quốc chọn con đường mới này là hoàn toàn đúng đắn.

Ngày 3-2-1930 Đảng cộng sản Việt Nam ra đời. Đó là kết quả của cả một quá trình truyền bá chủ nghĩa Mác — Lênin của Nguyễn Ái Quốc và những học trò của Người. Quá trình đó diễn ra qua những chặng đường Pháp — Liên xô — Trung Quốc — Xiêm. Mỗi một chặng đường đều gắn với một điều kiện lịch sử cụ thể nhất định, những phương thức truyền bá nhất định, và có một vai trò nhất định. Nếu ta đặt việc truyền bá chủ nghĩa Mác — Lênin của Nguyễn Ái Quốc trong một quá trình với tính cách là một chỉnh thể thì không thể chấp nhận cách gọi truyền bá tư tưởng mới là *trực tiếp* hay *gián tiếp*.

CHÚ THÍCH

[1] Hồ Chí Minh. Tuyển tập, tập I. NXB Sự Thật, H, 1980 tr. 13.

[2] Chi tiết xin xem bài: « Sự thất bại của thực dân Pháp trong việc ngăn chặn chủ nghĩa Bôn sê vich vào Việt Nam » của Phạm Xanh. « Nghiên cứu lịch sử Đảng » 6 — 1984.

[3] Cuốn đầu xuất bản tại Paris năm 1926, cuốn sau xuất bản ở Moxkva năm 1925.

[4] Xem: Charles Fenn. Hồ Chí Minh: a biographical introduction.

[5] Huỳnh Kim Khánh. Vietnamese Communism 1925 — 1945 Coroel University Press. Ithaca and London. tr. 67.

[6] Xem: Hồi kí Trần Văn Cung trong « Bước ngoặt vĩ đại của lịch sử cách mạng Việt Nam ». H. 1961, Nguyễn Công Thu trong « Đi tìm lí tưởng ». Hồi kí cách mạng, Ban nghiên cứu lịch sử Đảng Thái Bình. 1969.

[7] Xem: Tập san Văn Sử Địa, Sài Gòn, 1970, số 17 — 18 tr 117 — 197

ФАМ САНЬ. НГУЕН АЙ КУОК — ЧЕЛОВЕК, ПРОЛОЖИВШИЙ МАРКСИЗМУ ЛЕНИНИЗМУ ПУТЬ ВО ВЬЕТНАМ

Проникновение марксизма — ленинизма во Вьетнам шло по пути: Париж — Москва — Гуанчжоу — Сям. Каждый из отрезков этого пути характеризуется своими историческими особенностями, в связи с чем распространение марксизма — ленинизма в указанных пунктах имело свои особые задачи и пользовалось особыми пропагандистскими методами.

PHAM XANH. NGUYEN AI QUOC — PAVING THE WAY TO MARXISM — LENINISM IN VIETNAM

The process of propagating Marxism — Leninism in Vietnam underwent many steps: Paris — Moscow — Kuang Tcheou Thaikand. Each step, on account of concrete historical conditions and concrete premisses had special characteristics, special tasks, and made use of special means of propaganda.